

Yoyes, Gerhard, herri honetako oroimen mingarria

Pelikula bat estreinatu da gurean. Egutegi batek argia ikusi zuen 2000 urtea Legazpin jaio zela. Biek min eman diote herri samindu gureari. Filmak *Yoyes* du izenburua eta Helena Taberna zuzendari nafar eta hasberriak sinatua egin du salto pantailetara. Almanakak Legazpiko seme euskaltzalea zen Gerhard Bährren oroipena dakarkigu bere jaiotzaren mendeurena betetzen deneko garai honetan. Biek herri honek sendatu barik dituen zaurien gainean bota dute nahigabearen gatza.

Bähr «Udanako aleman» horietako bat izan zen, Kataberako meatze barrutia berrantolatzaera etorri zen Friedrichen semea. Garai gogorrak haiek. Gizaseme gogorrak haiek. Gerhardek euskara maitatzen ikasi zuen, «Zein nahi garaitan Euskalerriko gauzak darraizkit: batez ere Euskera maitea» idatzi zion inoiz Resurrecion Maria Azkueri. «Inoiz» izkiriatu dugu. Oker izkribitu ere. «Inoiz» hori oso aro jakin eta zehatza izan zen, II. Gerrakoa, hain zuzen ere. Gerhard Alemaniako hiritarra genuen. Eta gerrara deitu zuten. Eta gerrara joan zen Hitlerren armadan. Errusiako frontetik Azkueri bidaltzen dion gutunak gerraren horrorea eta euskararekiko atxikimendu berearen berri ematen digu. Hannoverko bonbardaketaren ondorioz, etxea galdu zuen: «Nire liburutegi handia kiskalita dago. Euskal liburu bakarra ere ez dut. Pentsa ezazu zer galera den niretzat».

Gehiago ohostuko zion gerrak «Udanako aleman» horri, bizitza. 1945eko apirilaren hondarrean hil zen nazien interpretari lanetan jardun zuen euskaltzale petoa, «Los nombres vascos de la abeja, mariposa, rana y otros bichos» idatzi zuen Aketegiko koba nostalgiaz akabaturik zen Bähr hura.

Gerhardek ederki aurreikusi zuen faxismoak euskarari ekarriko zion atsekabea baina Alemaniako urgailu zau-

rituak min ematen zion eta boluntario (omen) joan zen frontera.

Bere errealtate hori, bere giza kontraesan hori, horren gizatiarra izan daitekeen kontradikzio hori ez dute onartu Legazpi aldeko hainbatek, gizakion ñabardura aberatsek dardaraz jartzen duten hainbat horiek, zuriaren eta beltzaren artean gris kolorea dagoela ameto ez duten hainbat horiek, haiek izendaturiko zintzoen eta haiek zigorturiko gaiztoen, traidoreen artean, inor ez dagoela aldarrikatzen duten horiek.

Bitan aipaturiko almanaka horretan, argazki dozena bat agertzen da. Garaiko foto eder horiek, aro bateko oroigarri amatatuak... Argazki dozena bat gehi beste bat, garbizale estrainio horiek arbuiautu dutena. Nolako ote? Zer ikusten da ba? Hain kontu gutxi, Gerhard Bähr, Legazpiko semea, uniforme nazia jantzita duela, Hitlerren erretratu ofiziala atzean duelarik... Garai izugarri bateko giza isla berdadera, besterik ez. Ba tirabirak izan ziren, ez argitaratzeko gomendioak, kexu eta malkoak. Lastima, III. milurtekoa hastear den honetan badirudi euskarak nazi baten hizkuntza maitatua ezin duela izan. Badirudi euskaltzale guztiek abertzaleak, ezkertiarak eta internazionalistak behar dutela izan.

Ikasiko dugu gero euskarak hori guztia ez direnak ere bizi dituela. Eta hortxe da, prexixo, bizirik gordeko diguna. Baten batek, batzuen batzuk ederki ulertu dute. Horrexegatik, Bährren argazki ditxosoa egutegian agertzen da, Bejondeiela. Euskara salbo da eta Udanako aleman haren barruko kaleidoskopioa agerian dugu argazki lausotuen artean...

Yoyes film intimo, barnerakoia da eta ez dut uste izan behar zuenik. Bere barrenetan Maria Dolores Gonzalez Katarain ez zen Ordiziako, Euskal Herriko, Europako, planeta honetako beste emakume mila baino estrainioagoa, ezberdinagoa, ausartagoa. Bere barruko istorioak ez du aldentzen Lur honetan bizi diren beste askorengandik. Kanpokoak bai. Ingurukoak bai. Yoyes, maiteminetan zegoen neska izateaz gain ETAkidea zen. Yoyesek, Soziologia ikasi zuen lizentziatua izateaz aparte, pistola zeraman

soinean. Yoyes, Mexikora joan zen euskalduna izateaz gain, kideek akabatutako militante ohia izan zen. Yoyes ez zen soil-soilik Euskal Herrian lana bilatzen zuen euskara makala zuen gaztea. Yoyes herri honetako atsekabearen ikurra bilakatu zen. Bere herioa bi aroren arteko muga odoltsua izan zen. Hitz batez, Yoyes ez zen ohiko, usadiozko, tradiziozko emakumea. Eta izan balitz, besteekin lotzen dituen ezaugarriak ez dira sekulan izango pelikula baterako lehengaia. Ez, bederen, gaur eta hemen. Ez, behintzat, begiz jotako Euskal Herri gurean.

Bada hor nonbait joera feminista arraro bat. Haren aburuz, emakumeok gizonezkoen parekoak izan behar dugu... segun eta zein arlotan.

Antza denez, ezin dugu polizia, terrorista, hiltzaile, eskubitar, diktadore izan. Gerrillaria bai baina militarra ez. Egia da mundua aipatutako giza kategoriarik gabe askoz hobea izango zela baina bertan darraiten bitartean, nik diktadore, eskubitar, militar, terrorista eta guardia zibil izateko eskubide gurea aldarrikatuko dut.

Xenda arriskutsu horretatik jarraituz, badirudi ere pertsona sekulan ez dugula bere osotasunean onartzen. Aldareetara eramaten dugunean bere nortasunaren puska handi eta ederra, akaso, preziatuena, gizaseme-alaben gure barneko tirabirak argitan jartzen dituena, hots, moztu, ohostu, ezabatu egiten ohi dugu. Maria Dolores Gonzalez Katarain salbatzeko edo, militantea baztertu dugu, pistola soinean zeraman armada herrikoi baten soldadua desagertu da pantailetatik, bihotzetatik, oroipenetatik. Baina Yoyes gabe ez dago Maria Dolores. Soldadu barik ez da emakumea. Ez bederen pelikula baterako lehengai bikain eta mingarria izan daitekeen emakumea.

Hil zutenean hain handia izan zen gure mina ezen emakumea salbatu nahi genuen gure barne muinetan. Momentu hartan, Iñaki Esnaolak oihu egin zuen «Ez zen prexixo Santa Teresa de Jesus». Eta guk Esnaola gorrotatu genuen instant batez. Orain, Santa Teresa bilakatu diguten honetan, gu gara garrasi egiten dugunak: zergatik ez dute militantzia hori serio islatzen? Inor ez da gauza izan mundu txiki gure honetan pistola hartu duten emakumeak

leial eta fier azaltzen. Herri honek ez du bere kontalaria aurkitu. Harrizko herri honek ez du izkiriartzen duenik. Ez du bere kontraesan guztiak filmatuko dituenik. *Yoyes* film artekaitz eta trauskila da baina horrek ez luke garrantzirik. *Yoyes* lapurretan ibili da gure muinetan. Horrek ez du bar-kaziorik. *Yoyes*-ek, halere, herri honetako lotan ez ziren mamu guztiak esnatu ditu, isuri gabe geratu ziren malko oro askatu ditu. Herri honetan memoria mingarria baita.

Ba al du esperantzarik gure oroimenak? Koldo Izagirrrek bere liburu batean zioen legez, herri honetan hiltzen denaz gain, hiltzen duenaz aparte izan behar du beste zerbaitek. Igoal nazi uniformeak jantzita euskaraz idazten zuen haren istorioa eta pistola eraman zuen neska erahila harena filmatuko dituen, bien argazkiak ameto egingo dituen. Igoal...

Utziko bagenu begiz jotako argazki haren kontua, utziko bagenu askoren mirespena jaso duen filme horren tristezia, antzerkiaren maskara jantziko bagenu... zer aurkituko genuke azken egun hauetako kronikan? Ba, esaterako, Euskal Aktoreen Batasunak antolaturiko festa erraldoiaren oihartzun nagia.

Jakin badakigu Euskal Herria jaioterri duen teatroa ondo doala txapela buruan munduan zehar, baina Donostiako Victoria Eugenia ikusi genuen zeremonia tristetia izan zen gero. Tristea bezain urguilurik gabekoa. Anti-goaleko manerak izan zituen festak baina horretan ez zen gakoa. Euskal eszena, euskal zinema, euskal teleaio eta telesailak ondo badoaz zergatik hain ziren exkasak, kantitatez, maila desberdinetan sarien desioz zeuden finalistak? Motzak ziren hautagaien zerrendak. Bi lan, soil-soilik, antzerkiaren munduan, hiru telebistaren eremuan. Lau zinemari dagokiarik...

Ikuskizunaren mundu gurea txikia dela tamainaz badakigu baina ezin dugu onartu zikoitza izan dadila. Aurkitu beharko ditugu bideak Euskal ikuskizunaren magia areagotzeko. Asmatu beharko ditugu tranpak ñimiñoa dena erraldoi eta hotsandiko bihurtzeko. Izarrez beteriko gau batean, denak egin behar du dir-dir. Faltsua bada ere, dir-dir.

Sariak irabazi zituztenek merezimendu osoz eskuratu zituzten, ez izan horretaz kezkarik. Festaren pobreziaz ari gara, zerrenden zikoizkeriaz, aukeratzailleen ahalkeaz, eszenategiaren traza zaharkituaz, aktoreen errebindikazio tuntunez, kasik gustu txarrekoetz. Intrusismoaren aurka aritu ziren jo eta demonio, jo eta fuego, jo eta ke pentsatu gabe, gogoratu barik, denok izan ginela inoiz, inon intrusoak Euskal ikuskizunaren unibertso ttikittoan.

Euskal komeria ondo doala badakigu. Testigu gara. Konplize. Momentu gozo on honetako aktoreek, eragileek horretan sinestea falta zaigu. Sinestea eta sinestaraztea. Hori baino ez zaigu falta. Beno, eskola bat ere nahi dute. Konforme. Ados. Akort. Izango dute. Ala akaso ez. Berdin du. Ikuskizunak, berez, ez du eskola beharrik. Ikuskizunak aurrera egin behar du. Eta gu izango gaitu bazterretan. Gu, intrusook, sarkinok, sudurluzeok. Gure beharra izango dute. Bestela, gure falta sumatuko dute hurrengo zere-monian. Ikusle behar gaituzte. Ispilu. j